

Privredni razvoj – politike malih i srednjih poduzeća

Analiza pod nazivom *Privredni razvoj – politike malih i srednjih poduzeća* ima za cilj predstaviti karakteristike i specifičnosti, potencijale i ograničenja razvitka malih i srednjih poduzeća u Bosni i Hercegovini u svjetlu nepostojanja ekonomske politike i jedinstvene strategije razvoja zemlje. Cilj analize predstavlja i predlaganje rješenja i konkretnih mjera u cilju povećanja konkurentnosti malih i srednjih poduzeća, što bi svakako trebalo imati pozitivne implikacije na konkurentnost cijele zemlje.

1.1. Definicija malih i srednjih poduzeća (MSP)

U svijetu ne postoji jedinstvena definicija malih i srednjih poduzeća zbog nepostojanja jedinstvenog kriterija za njihovu klasifikaciju (broj zaposlenih, veličina prihoda i prometa, kapitala). U zemljama Evropske unije, prema definiciji Evropske komisije, u MSP spadaju poduzeća s manje od 500 zaposlenih i godišnjim prometom manjim od 38 miliona eura,¹ dok prema IFC-u (Međunarodnoj finansijskoj korporaciji) mala poduzeća imaju do 50 zaposlenih, a srednja od 50 do 200.² U Bosni i Hercegovini ne postoji jedinstvena definicija MSP-a. Entitetski zakoni na različit način definiraju i uređuju ovu oblast. Zabrinjavajuće je da pored nepostojanja *krovnoga*, državnog zakona o MSP-u koji bi unificirao podjelu poduzeća, ne postoji ni jedinstvena baza podataka o bh. malim i srednjim poduzećima (centralni registar kompanija) pri Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa (MVTEO) BiH. Zbog toga se može govoriti samo o procijenjenom broju MSP-a u BiH. Agencija za statistiku BiH je 2009. godine počela kreirati jedinstveni poduzetnički registar na nivou BiH s jedinstvenom (inoviranom) klasifikacijom zanimanja. Procjenjuje se da u našoj zemlji ima više od 80.000 profitnih i neprofitnih organizacija. No na adekvatnost procjene djeluje i činjenica da ne poznajemo tačan broj registriranih, a neaktivnih kompanija kao ni broj ugašenih MSP-a. Znatno broj kompanija djeluju i u „neformalnom sektoru“, u zoni sive ekonomije. Agencija za statistiku procjenjuje da aktivnih kompanija ima oko 32.000, s dominantnim učešćem mikro te malih i srednjih poduzeća.

Tabela 1: Struktura MSP-a u BiH

Šifra u SPR-u za entitet	Entitet	Ukupno
1	Republika Srpska	28.086
2	Federacija Bosne i Hercegovine	53.349
3	Distrikt Brčko	2.602
	Bosna i Hercegovina	84.037

Tabela 2: Broj aktivnih kompanija u BiH

Klase zaposlenih u SPR-u	Ukupno	Entitet		
		RS	FBiH	BDBiH
1 (0-9 zaposlenih) mikro poduzeća	23.332	6.996	15.030	1.306
2 (10-19 zaposlenih) mala 1 poduzeća	3.227	1.030	2.111	86
3 (20-49 zaposlenih) mala 2 poduzeća	2.669	850	1.767	52
4 (50-249 zaposlenih) srednja poduzeća	1.906	639	1.239	28
5 (250 i više) velika poduzeća	301	96	199	6
	31.435	9.611	20.346	1.478

Izvor: Agencija za statistiku BiH

1.2. Karakteristike, potencijali i ograničenja malog i srednjeg biznisa

U ekonomskoj teoriji spominje se niz prednosti MSP-a. MSP odlikuje fleksibilnost u prilagođavanju promjenama na tržištu. Zbog toga u zemljama EU-a postoji oko 20 miliona MSP-a (9 od 10 su mikro!) koji zapošljavaju 67% radne snage u privatnom sektoru (86,8 miliona) a čine više od 99,8% poduzeća.³ *Akt o malim i srednjim poduzećima* kao i *Povelja za mala poduzeća* stvorili su mogućnost osnivanja više od 100.000 poduzeća te smanjivanja troškova i vremena potrebnog za njihovu registraciju (sedam dana i 399 eura). U Bosni i Hercegovini MSP čini više od 99% kompanija (od 31.435 aktivnih), stvaraju više od 60% GDP-a te bi, shodno tome, kao i u EU-u, trebali postati generator razvoja nacionalne ekonomije.⁴ Svakako, po samoj svojoj prirodi, MSP se susreće s nizom internih slabosti i ograničenja u vidu niskog nivoa znanja o novim tehnologijama, problemima u pristupu izvorima financiranja, niskom pregovaračkom moći, niskom produktivnosti, nepoznavanjem poduzetničkih vještina i nepostojanjem znanja vezanih za adekvatno upravljanje kadrovima. U MSP-u vlasnik poduzeća je ujedno i menadžer, lider, organizator, a nerijetko obavlja i poslove vezane za nabavu i prodaju, marketing, financije i sl.

2. Pravno-regulatorni i institucionalni okvir za poslovanje MSP-a u BiH

Bosna i Hercegovina nije stvorila pravno-regulatorne i institucionalne pretpostavke u cilju podrške sektoru MSP-a. Proces implementacije i institucionalnog zaokruživanja je zaustavljen. Do sada je u okviru MVTEO-a BiH formiran Sektor za MSP te uspostavljen Forum za razvoj i promociju poduzetništva (2011. god.). U 2012. godini usvojen je *Zakon o državnoj pomoći BiH*, ali Agencija za državnu pomoć nije u potpunosti operativna. Do sada nije donesen *zakon o MSP-u*, nije formirana Agencija i Fond za MSP, nije usvojena nova *Strategija razvoja MSP-a* niti je implementirana postojeća. Nema jedinstvenog registra poduzeća. Nije bilo prijedloga novih zakona ni izmjene postojeće regulative. Istovremeno, na entitetskim nivoima se usvajaju neusklađeni zakoni i nastoji se preuzeti pravna stečevina EU-a. Zbog toga u BiH postoje deseci zakona koji reguliraju problematiku poduzetništva.

Većina regulativa i poticaja ostvaruje se na entitetskim nivoima. Financijski poticaji za MSP na nivou Federacije BiH obuhvaćaju grantove Ministarstva za razvoj, poduzetništvo i obrt FBiH u iznosu od 3,5 miliona godišnje za period 2013.–2016., sufinansiranje 25% kredita koje je odobrila Razvojna banka FBiH kao i posebnu kreditnu liniju Razvojne banke. Značajna finansijska sredstva u FBiH namijenjena MSP-u plasiraju se putem Fondacije za održivi razvoj (*OdRaz*).⁵ Financijski poticaji za MSP u Republici Srpskoj plasiraju se putem povoljnih kreditnih linija koje Investicijsko-razvojna banka RS-a plasira putem komercijalnog finansijskog sektora. U 2013. godini ova je banka

3 European Commission: SME Performance Review, Annual Report of SME in EU, Bruxelles, 26. 11. 2013.

4 Vidjeti više u: Martinović Danijela, Šunjić-Beus Mira, Karišik Jasmina: *Potencijali i ograničenja u razvitku poduzetništva u BiH s posebnim osvrtom na sektor malih i srednjih poduzeća*, Ekonomska misao i praksa, Sveučilište u Dubrovniku, Dubrovnik, god. XXI (2012.), br. 1.

5 Program EAF SME – *Poboljšanje pristupa malih i srednjih poduzeća finansijskim sredstvima zajednički je projekt vlada u BiH te Svjetske banke za period 2010.–2014. Godišnji izvještaj za 2010., OdRaz, str.38-42.*

za kreditne linije namijenjene poduzetništvu plasirala oko 87 miliona KM. U RS-u se problematikom MSP-a bavi i Ministarstvo industrije, energetike i rudarstva RS-a te Agencija za MSP RS-a. Na lokalnom nivou, u općinama i kantonima, također se dodjeljuju poticaji no za njih ne postoje konsolidirani podaci. Republika Srpska periodično objavljuje podatke o novčanim sredstvima dodijeljenim u općinama ovog entiteta.⁶ U entitetima postoje razlike u načinima i iznosima podjele sredstava. No jedinstveno je da su sredstva koja se dodjeljuju prosječno relativno malog iznosa, rascjepkana na niz korisnika i bez jasnog strateškog usmjerenja. U RS-u je već formirana Agencija za MSP, a u 2013. godini Vlada FBiH je inicirala daljnje aktivnosti za formiranje agencije za MSP i obrte na federalnom nivou. Federacija BiH je nastavila implementaciju projekta *Harmonizacija strategija i akcionih planova za razvoj MSP-a na području FBiH* te je promoviran projekt *Razvoj malog i srednjeg poduzetništva na području FBiH 2009.–2018.* te *Program mjera razvoja male privrede s utvrđenih 8 ciljeva, 30 prioriteta i 80 mjera.*

Kada je riječ o međunarodnim donatorima i institucijama koje pružaju podršku poduzetniškom sektoru, prema informacijama Foruma za koordinaciju donatora BiH, u periodu 2010.–2011. ključni inozemni partneri bile su članice DCF-a (EIB, EBRD, WB, EC, SAD/USAID, UNDP, SIDA), Njemačka, Švicarska, Italija itd. Ne treba zaboraviti na aktivnosti MMF-a, ILO-a, OHR-a itd. Članice Foruma za koordinaciju donatora (DCF) su tokom 2010. u BiH za podsektor potpore MSP-u i promicanja poslovnog okruženja izdvojile 130,44 miliona eura (42,7% ukupnih izdvajanja za sektor ekonomskog razvoja i socijalne zaštite), a 2011. godine taj iznos je bio 61,7 miliona eura (53,9% ukupnih izdvajanja za sektor). Najznačajnije međunarodne institucije koje pružaju finansijsku podršku su Evropska investicijska banka (EIB), Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD) i Svjetska banka (WB), koje su značajna sredstva plasirale putem razvojnih i komercijalnih banaka.⁷

3. Poslovno okruženje i ekonomska politika BiH

Najbolju širu sliku o poslovnom okruženju svake zemlje daju u svojoj sinergiji makroekonomski pokazatelji kao i Izvještaj o globalnoj konkurentnosti koji svake godine publicira Svjetski ekonomski forum (WEF).

Makroekonomski pokazatelji. Kada je o makroekonomskim pokazateljima riječ, sljedeća tabela daje pregled najznačajnijih ostvarenih i projiciranih pokazatelja za period 2013.–2016.

Tabela 3: Makroekonomski pokazatelji za BiH za period 2013.–2016. godine

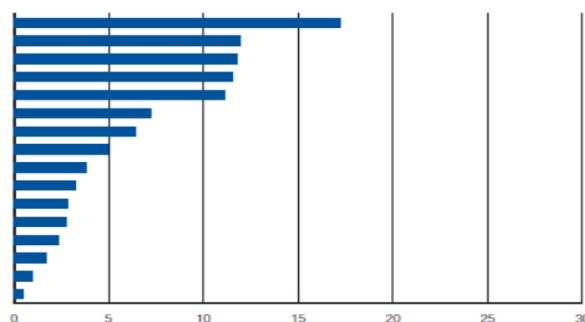
Indikator	2013.	2014.	2015.	2016.
Nominalni BDP u mil. KM	28,023	29,118	30,621	32,339
Nominalni rast u %	1,9%	3,9%	5,2%	5,6%
Potrošnja u mil. KM	29,353	30,484	32,011	33,659
Investicije u mil. KM	5,324	5,784	6,382	7,311
Bilanca tekućeg računa u mil. KM	2,482	2,588	2,707	2,916
Nominalni rast uvoza u %	4,1%	7,4%	8,8%	11,2%
Nominalni rast izvoza u %	3,1%	7,3%	8,8%	11,3%

Izvor: FBiH, Vlada: Dokument okvirnog budžeta/proračuna 2014.–2016., Sarajevo, juli 2013., str. 17.

Izvještaj o globalnoj konkurentnosti. Svjetski ekonomski forum je u svome *Izvještaju o globalnoj konkurentnosti za 2013.–2014.*, na temelju analize 100 različitih indikatora svrstanih u 12 stupova konkurentnosti

iskazanih putem indeksa globalne konkurentnosti, rangirao BiH na 87. mjesto od 148 ekonomija u svijetu.⁸ Pojedinačno, najlošije su ocijenjeni indikatori koji se odnose na razvoj finansijskog tržišta (113. mjesto), poslovne sofisticiranosti (110. mjesto) te efikasnosti tržišta roba (104.). Najproblematičniji faktori koji utiču na konkurentnost BiH su: **pristup finansijskim sredstvima, politička nestabilnost, visoke porezne stope i nestabilnost vlada.** Najbolji pokazatelji su ostvareni u oblasti **inovativnosti, institucija, infrastrukture i efikasnosti tržišta rada.**⁹ Sljedeća slika daje prikaz najznačajnijih prepreka za poslovanje:

Pristup finasiranju.....	17.2
Politička nestabilnost.....	11.9
Porezne stope.....	11.7
Vladina nestabilnost.....	11.5
Inflacija.....	11.1
Porezni propisi.....	7.2
Neefikasnost državne administracije.....	6.4
Propisi strane valute.....	4.9
Korupcija.....	3.8
Restriktivni radni propisi.....	3.2
Nedovoljni kapaciteti inovativnosti.....	2.8
Oskudna radna etika u državnoj radnoj snazi.....	2.7
Neadekvatno obezbjeđivanje infrastrukture.....	2.3
Kriminal i krađe.....	1.7
Neadekvatna educiranost radne snage.....	0.9
Oskudna zdravstvena zaštita.....	0.5



Slika 1: Indeks globalne konkurentnosti za BiH

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja: *Konkurentnost 2013.–2014.*, Bosna i Hercegovina, Sarajevo, septembar 2013.

Prema Izvještaju o konkurentnosti za 2013.–2014., rang konkurentnosti BiH u periodu od 2004. do 2013. kretao se od 81. mjesta 2004. do 109. mjesta 2009. godine. U odnosu na zemlje okruženja nalazimo se na pretposljednem mjestu, ispred Srbije.

Drugi aspekt je vezan za poslovno okruženje se odnosi na **brzinu i efikasnost provedbe** zakona i podršku institucija. Prvi problem koji je potrebno apostrofirati su *komplikirane, duge i skupe procedure za osnivanje kompanija*. Dok je poduzetniku u EU-u za to potrebno sedam dana i 399 eura, dotle je našem poduzetniku za osnivanje jednog d.o.o. potrebno u prosjeku 37 dana (nakon dobivanja građevinske i okolišne dozvole te urbanističke saglasnosti, što traje i do pola godine) i osnivački kapital od 2.000 KM.¹⁰ Entitet RS je pri tome napravio iskorak i od decembra 2013. godine uveo „jednošalterski sistem“ kao podršku osnivanju poduzeća. Na jednome mjestu će budući poduzetnici dobivati sve potrebne informacije i dozvole, a značajno su smanjeni troškovi i potrebno vrijeme za pokretanje biznisa. Spominje se osnivački kapital od samo jedne KM, 2-3 dana za završetak svih procedura te oslobođanje od plaćanja sudskih i administrativnih taksi. I Federacija BiH je smanjila broj potrebnih procedura i zakona na različitim nivoima vlasti koji reguliraju osnivanje i rad poduzeća. Skoro istovremeno kada i u RS-u, i u FBiH će se nakon usvajanja seta zakona vezanih za registraciju poslovnih subjekata pojednostaviti i skratiti osnivanje poduzeća na pet dana. Registracijski

8 Federalni zavod za programiranje razvoja: *Konkurentnost 2013.–2014.*, Bosna i Hercegovina, Sarajevo, septembar 2013. – prema WEF, *The Global Competitiveness Report 2013.–2014.*, str. 15.

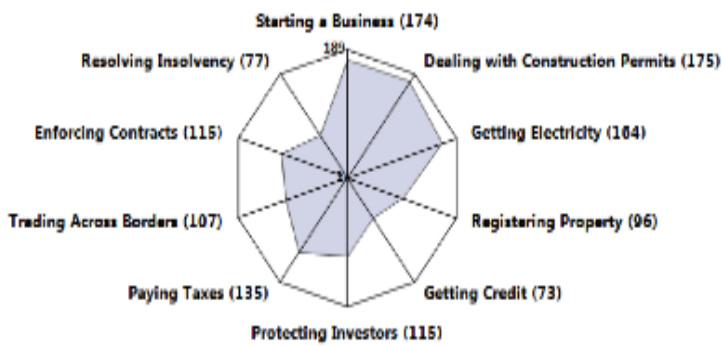
9 Ibid, str. 18-24.

10 WB – IFC: *Doing Business 2014 - Izvještaj o kompetitivnosti BiH*, Economy Profile: Bosnia and Herzegovina, 10-12. str.

6 Centar za politike i upravljanje, *Izvještaj o politikama malih i srednjih poduzeća u Bosni i Hercegovini*, septembar 2010., str. 16-21.

7 Ministarstvo financija i trezora, Forum za koordinaciju donatora Bosne i Hercegovine: *Pregled aktivnosti donatora 2010.–2011.*, 63-65. str.

sudovi će prema najnovijim zakonskim rješenjima imati obavezu izdavanja rješenja o registraciji u roku od pet dana, a rok za dobivanje identifikacijskog poreznog broja bi trebao biti maksimalno tri dana. Isto tako je smanjen broj dokumenata koji se podnose registracijskom sudu prilikom osnivanja ili promjene statusa poduzeća. Navedene izmjene su korak dalje u procesu implementacije projekata *e-uprave* i *e-biznisa*, no još smo daleko od procedure osnivanja uobičajene u EU-u te finalizacije BRIS sistema.¹¹ U BiH do 2012. godine nije došlo do bitnih promjena propisa nego samo njihovog efikasnijeg provođenja. Zbog navedenoga je BiH po uvjetima za otpočinjanje i rad biznisa („lakoća poslovanja“) 2012. zauzela 110. mjesto od 183 svjetske ekonomije, u 2013. godini smo na 130. mjestu, dok bi u 2014. godini trebali biti na 131. mjestu od 189 svjetskih ekonomija.¹² Pad na ljestvici nije nužno rezultat neprovođenja propisa i izostanka napretka; to je u velikoj mjeri rezultat činjenice da druge zemlje obuhvaćene analizom napreduju brže u usvajanju i provedbi regulativa i ekonomskih reformi.



Slika 2: Rang BiH na temelju *Doing Business* indikatora:

Izvor: *Doing Business* 2014., str. 8.

U odnosu na zemlje okruženja ponovno smo najlošije rangirani; Crna Gora se nalazi na 44. mjestu, Kosovo na 86., Hrvatska na 89. a Albanija na 90. mjestu.

Pored lošega **općeg okruženja za poslovanje**, mala i srednja poduzeća u BiH nemaju regulativama stvorene pretpostavke za **povoljnije poslovanje** u vidu regulativa prilagođenim **njihovim** specifičnostima i potrebama. Isto tako, značajan problem naših kompanija predstavlja **oštra** i često **nelojalna konkurencija** koja je posljedica izrazitog stepena liberalizacije – otvorenosti domaćeg tržišta i neuređenog stanja na njemu. Poseban problem predstavlja i činjenica da država ne daje adekvatne poticaje za **izvoz**, a kompanije se susreću s nizom barijera necarinske prirode prilikom izvoza. Zbog **neuspostavljanja sistema kvalitete** i upravljanja rizicima u proizvodnji hrane naše kompanije ne mogu izvoziti na tržište EU-a. Mala i srednja poduzeća, zbog svoje veličine, imaju problem u privlačenju investicija i dobivanju kredita. Isto tako, veliki broj MSP-a u BiH je koncentriran u industrijama s niskom dodatnom vrijednosti, a značajna su ograničenja vezana za ljudski faktor – nedostatak stručne radne snage, nedovoljna obučenost menadžera te neadekvatna specijalistička znanja. Poduzećima se zamjera i slaba mobilnost rada, sredstava i kapitala. Velika je i izloženost MSP-a promjenama regulativa – novi dodatni zahtjevi poput fiskalizacije doveli su do toga da su u BiH zbog neizmirlivanja poreznih i drugih obaveza blokirana 63.692 računa i više od 38.920 poduzeća.¹³ Većina tih poduzeća su mala i srednja poduzeća. Država nema ni adekvatne mehanizme pomoći kompanijama u takvoj situaciji. Potrebno je otkloniti uočene manjkavosti i poteškoće. Značajan potencijal može predstavljati uvezivanje malih i srednjih poduzeća u

klustere i poslovne inkubatore, njihova prekogranična saradnja u okviru IPA projekata te internacionalizacija strateški bitnih malih i srednje velikih kompanija. U BiH trenutno postoji 12 poslovnih inkubatora čiji je cilj davati podršku *start-up*, tj. osnivanju i pokretanju biznisa. Oni pružaju logističku i ekspertnu pomoć korisnicima u vidu prostora, informatičke opreme, administrativnog osoblja te konsultanata i eksperata. No, na žalost, do sada većina inkubatora nije na zadovoljavajući način ostvarila postavljene zadatke zbog nedostatne podrške vlada, ali i zbog stihijskog pristupa u formiranju većeg broja inkubatora.¹⁴

Poduzeća u BiH, također, posebno MSP, smatraju posebno problematičnim *dostupnost financijskih sredstava*. Problem predstavlja nerazvijenost tržišta novca i tržišta kapitala, hiperlikvidnost bankarskog sektora, koji je dominantan u financijskom sistemu, te nelikvidnost realnog sektora, u velikoj mjeri generiran i dugovanjima javnog sektora. Banke i pored svoje likvidnosti nisu spremne da zbog rizičnosti ulaganja odobravaju kredite realnom sektoru u većim iznosima i na duže vrijeme. Isto tako, za garancije i druge vidove financijskih instrumenata traži se zadovoljenje niza uvjeta. Načelno, kredite koji se daju realnom sektoru karakterizira visoka kamatna stopa, kratak rok otplate (prvenstveno za MSP), traženje značajnog iznosa kolaterala, hipoteka te obezbjeđenje niza instrumenata osiguranja naplate potraživanja. Zbog toga su MSP često primorani da pozajmljuju sredstva od mikrokreditnih organizacija po viskom kamatnim stopama. Investicijska garancijska agencija (IGA) i razvojne banke nemaju adekvatan potencijal za izdavanje garancija, poslove *faktoringa* i sl. u odnosu na potrebe naše privrede. U svijetu je u cilju podrške razvoju malog biznisa formiran dijapazon instrumenata financijske podrške koji je sadržan u sljedećim oblicima: mikrokreditiranje, podrška formiranju početnog kapitala, investitori „anđeli biznisa“, elektronsko financiranje, poduzetnički rizični kapital – fondovi rizičnog kapitala, tržište duga, grantovi, zajmovi, garancije, lizing, faktoring.¹⁵ Vezano za upravu i implementaciju zakona, nezaobilazno je spomenuti da *postupak gašenja poduzeća* u BiH (stečajni postupak) traje oko 3,3 godine.¹⁶ Za razliku od RS-a, u FBiH ne postoje privredni sudovi koji bi se bavili isključivo pravnim sporovima iz oblasti poduzetništva te gašenjem poduzeća. Naša praksa, na žalost, ne poznaje na adekvatan način vansudska poravnanja i instrument ovrhe. Isto tako, predstečajni postupak je zanemaren u praksi, a *Zakon o izvršnom postupku* ima dosta nedorečenosti.

4. MSP u BiH u svjetlu preuzetih evropskih obaveza

BiH je 2003. godine potpisala *Evropsku povelju o malim poduzećima*, a 2008. je potpisan (no do sada nije ratificiran) *Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju* (SSP). BiH se, prihvativši *Evropsku povelju za MSP*, obavezala na ispunjavanje obaveza iz 10 ključnih oblasti vezanih za obrazovanje i stručno osposobljavanje za poduzetništvo, efikasniju provedbu zakona, brže i jeftinije otpočinjanje biznisa, jačanje tehnoloških kapaciteta malih poduzeća, raspoloživost stručnim znanjima, poboljšanje online pristupa, podršku razvoju vrhunskoga malog biznisa i razvoj e-biznis modela, oporezivanje i financijska pitanja, efikasniji pristup jedinstvenom tržištu kao i bolje predstavljanje interesa MSP-a u EU-u.¹⁷ Potpisivanjem SSP-a te na temelju dokumenta *Evropsko partnerstvo* BiH se obavezala na ispunjavanje niza kriterija koji se tiču poduzetničkog sektora, no veliki dio ih nije implementiran. Zahtjevi *Evropskog partnerstva* nisu ažurirani od 2007. godine. Evropska unija provodi monitoring provedbe relevantnih principa *Small Business Act* i BiH se nalazi u ranoj fazi implementacije. Na sastancima Privremenog pododbora za trgovinu, industriju, carine i poreze definirani su prioriteti vezani za MSP u BiH,¹⁸ a oni se odnose

14 Vidjeti: Umihanić Bahrija, Tulumović Rasim, Arifović Mirela, Simić Slađana.: *GEM BiH 2010 – Globalni monitor poduzetništva*, Univerzitet u Tuzli, Tuzla, 2011., str. 92.

15 Strategija razvoja MSP-a u BiH 2009.–2011., Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, str. 49.

16 WB – IFC: *Doing Business 2014. – Izvještaj o kompetitivnosti BiH*, Economy Profile: Bosnia and Herzegovina, 88-92. str.

17 Džafić Zijad: *Preduzetnička ekonomija – Mala i srednja poduzeća u funkciji restrukturiranja tranzicijskih privreda*, Denfas, Tuzla, 2006.

18 Direkcija za evropske integracije: *Informacija o zakonodavstvu EU, financijskoj pomoći EU i obvezama BiH u procesu evropskih integracija u svezi s oblastima malih i srednjih*

11 Martinović Danijela, Šunjić-Beus Mira, Karišik Jasmina: Potencijali i ograničenja u razvitku poduzetništva u BiH sa posebnim osvrtom na sektor malih i srednjih poduzeća, *Ekonomika misao i praksa*, Sveučilište u Dubrovniku, Dubrovnik, god XXI (2012.), Br. 1.

12 WB – IFC: *Doing Business 2014. – Izvještaj o kompetitivnosti BiH*, Economy Profile: Bosnia and Herzegovina, str. 5.

13 Centralna banka BiH: *Izvještaj o blokiranim računima u Registru transkcijskih računa CBBiH*, Izvještaj: 2. 12. 2013.

na potrebu jedinstvenog definiranja MSP-a, usvajanje strategije razvoja MSP-a, koordinaciju i harmonizaciju zakona vezanih za poduzetnički sektor, s naglaskom na MSP, te preuzimanje srodnog *acquisa*. No, zbog nedostatka napretka u ovom području oblast MSP-a nije razmatrana na zadnjem (petom) sastanku Privremenog pododbora. I u *Izveštaju o napretku BiH* se navodi da nije bilo napretka u ekonomskoj politici zemlje zbog nedostatka koordinacije i strateške orijentacije te razvoja adekvatnih pratećih statistika. Nije do kraja implementirana analiza efekata regulatornih reformi (RIA). Regulatorno okruženje je i dalje komplicirano i kompleksno, i dalje su značajne administrativne barijere. Aktivnosti vezane za provedbu ekonomskih politika fragmentirane su i nekoordinirane. Malo toga je urađeno na implementaciji SMA (*Single Market Act – Akt o jedinstvenom tržištu*) i operacionalizaciji Foruma i Odbora za MSP. Poduzetnički servis za podršku nije implementiran. Određeni pomaci su ostvareni iniciranjem unificiranog registra kompanija na državnom nivou i *one-stop sistema*, a pojednostavljeni su i postupci registriranja. Evropska komisija, međutim, i dalje smatra da je proces registracije i osnivanja kompanija dugotrajan i skup.¹⁹

Kada je riječ o sredstvima koja BiH na raspolaganju stoje iz IPA fondova, za sektor MSP-a i oblast trgovine za *period 2007.–2013.* namijenjeno je ukupno 26 miliona eura. Većina tih sredstava se odnosila na projekte poduzetničkog učenja, za podršku lokalnom razvoju, jačanju poslovnih zona i poslovne infrastrukture. Odobreni projekti iz ranijih godina još su u fazi realizacije. Unutar IPA-e i Bosna i Hercegovina ima mogućnost sudjelovanja u *Investicijskom okviru za zapadni Balkan* (WBIF), koji je razvio novi instrument vezan za usvajanje *Programa podrške razvoju poduzetništva i inovacijama na zapadnom Balkanu* (EDIF). EDIF, koji je još u fazi implementacije, sastojat će se od četiri temeljne komponente: *Fonda za inovativna poduzeća, Fonda za razvoj poduzeća, kreditne linije za jamčenje kreditiranja i tehničke podrške*. Suština je uspostavljanje fondova rizičnog i razvojnog kapitala za financiranje inovativnih MSP-a koji su u početnoj fazi razvoja. Kapital EDIF-a bi trebao iznositi 140 miliona eura. Naša zemlja ima jednog predstavnika u EDIF-u. Pored finansijskih sredstava iz programa IPA pomoći, BiH ima mogućnost da sudjeluje i u različitim programima EU-a. Mala i srednja poduzeća iz BiH mogu učestvovati u *Sedmom okvirnom programu za istraživanje i tehnološki razvoj* (FP-7), čiji je cilj povezati poslovnu zajednicu i naučnoistraživačke institucije. A kada je riječ o sredstvima iz *IPA-e II* koja bi BiH trebala povlačiti *od 2014. godine*, potrebno je istaći dva aspekta problema. Prvi je političke naravi, i vezan je za nepostojanje mehanizma koordinacije i dogovora oko projekata koji bi se financirali iz sredstava prepristupnih fondova. Postoji realna opasnost da iz tih razloga izgubimo 80-90 miliona eura iz IPA-e II (u periodu 2014.–2020.) Drugi problem je vezan za nedostatke apsorpcijske kapacitete. Naime, programiranje pomoći za IPA-u II zahtijeva pristup i metodologiju apliciranja drugačije od onih koji su postojali do sada. Programiranje predviđa postojanje infrastrukture i usvojene zakone iz evropske pravne stečevine, konsolidirane i usklađene programe, tačno definirane ciljeve bazirane na ekonomskoj i industrijskoj politici (sektorske strategije) te indikatore napretka u provođenju ključnih oblasti iz akta o MSP-u. Fokus IPA-e II od 2014. godine bio bi na integriranome lokalnom ekonomskom razvoju.

poduzeća - radni materijal, Zajedničko povjerenstvo za ekonomske reforme i razvoj PSBiH, 2. str.

19 European Commission: Bosnia and Herzegovina, 2013 Progress report, Commission staff working document, Bruxelles, 16. 10. 2013., 40. str.

5. Preporuke i zaključna razmatranja

Može se zaključiti da instrumenti podrške MSP-u uključuju širok dijapazon mjera koji treba biti vođen principom „prvo misli na male“. Poslovno okruženje i regulative moraju biti prilagođeni specifičnim potrebama MSP-a koje će pomoći u prevladavanju njihovih internih i eksternih slabosti. Isto tako, prilikom osmišljavanja mehanizama pomoći za MSP treba voditi računa i o fazama razvitka u kojima se nalaze pojedina poduzeća. Svaka pojedina faza zahtijeva poseban instrumentarij i fokus na specifična područja. Oblici podrške MSP-u obuhvaćaju širok dijapazon mjera: od dobivanja kredita za početak poslovanja, traženja izvora trajnog kapitala, podrške u pripremi poslovnog plana, provođenja tržišnog istraživanja, razvoja finansijskih projekcija za poslovanje, traženja odgovarajuće lokacije, osposobljavanja poduzetnika i zaposlenika, ispunjavanja raznih zahtjeva i propisa do povezivanja s drugim MSP-ima i lokalnim vlastima te traženja relevantnih informacija o drugim poduzećima.²⁰

Vodilja može biti dijapazon od 80 mjera navedenih u dokumentu *Razvoj malog i srednjeg poduzetništva u Federaciji Bosne i Hercegovine*. Naša obaveza je i implementirati 10 ključnih zahtjeva iz *Evropske povelje o MSP-u* kao i ostale preuzete obaveze nastale potpisivanjem niza dokumenata s EU-om na polju poduzetništva i malog biznisa, te zemljama CEFTA-e i EFTA-e itd.

Sumiramo li dosadašnja razmatranja i stanje u kojem se nalazi bh. ekonomija a sa njom i cijeli sektor MSP-a, evidentno je da je prvi korak pronalazak političkog konsenzusa. Sljedeći korak je ostvarivanje konsenzusa širokog kruga sudionika u vezi s ključnim mjerama koje treba poduzeti na putu BiH prema Evropskoj uniji a vezano za strategije razvoja BiH, sektorske strategije, strategiju razvoja MSP-a i pripadajuće akcijske planove. Koordinacija aktivnosti na svim nivoima, uz učešće relevantnih sudionika, predstavnika zakonodavne, izvršne i sudske vlasti, poduzetnika, razvojnih agencija, finansijskih institucija, sindikata, međunarodne zajednice, domaćih i stranih investitora, akademske zajednice i istraživačkih institucija jedino bi mogla rezultirati konkretnim pomacima u razvoju ekonomije u BiH. Parcijalna rješenja – nevezani zakoni, nepostojanje jedinstvenoga ekonomskog prostora, „šuma“ regulativa, preklapanja nadležnosti, nekoordiniranost aktivnosti, nerazvijenost institucija, neadekvatna implementacije, kontrola provedbe i mehanizmi kažnjavanja, visoki troškovi i dugotrajanost osnivanja poduzeća, korupcija, neloyalna konkurencija i visok udio sive ekonomije, politička nesigurnost i nesigurnost investicija, visoka fiskalna i parafiskalna opterećenja, slabo izgrađena poduzetnička infrastruktura, loša putna infrastruktura i još mnogo drugih razloga – odbit će svakoga stranog investitora i destimulirati domaće poduzetnike. Proračunska stabilnost i punjenje budžeta kao primarni cilj donositelja odluka bit će kontraproduktivni na *duge staze*. Gušenje privatnoga sektora zbog nepostojanja razvojnog aspekta budžeta, zbog budžeta koji je pretvoren u socijalni i administrativni urušava cijeli ekonomski sistem. Privatiziranje profitabilnih kompanija, prodaja nacionalnog blaga – „srebra“ – te reprogramiranje kredita nisu dugoročno rješenje ni rješenje kojem bi ijedna zemlja trebala težiti.

20 Džafić Zijad: *Poduzetnička ekonomija – Mala i srednja poduzeća u funkciji restrukturiranja tranzicijskih privreda*, Denfas, Tuzla, 2006., 334-335. str.

O VPI BH: Vanjskopolitička inicijativa BH (VPI BH; www.vpi.ba) je domaća nevladina i neprofitna organizacija, osnovana 2004. godine u Sarajevu, posvećena promišljanju međunarodnih odnosa i euro-atlanskih integracijskih procesa BiH. Cilj VPI BH je, pružiti pomoć državnim institucijama pri otkrivanju slabosti i promociji vrijednosti prisutnih u tim procesima, radi povećanja efikasnosti bh. institucija u ispunjavanju predstojećih obaveza.